

EDIȚII INEDITE DIN COLECȚIA R. KOCH
A BIBLIOTECII ȘTIINȚIFICE MEDICALE USMF
„NICOLAE TESTEMIȚANU”

Liubovi KARNAEVA*, Nona ȘOROC**

Keywords: Richard Koch, old books, personal libraries, bibliophile values

Biblioteca Științifică Medicală USMF „Nicolae Testemițanu” deține una din cele mai mari colecții personale de carte veche și rară medicală din Europa - „Colecția R. Koch”.

Richard Koch - savant, medic, bibliofil german de origine evreiască - s-a născut în anul 1882, în Frankfurt pe Main, și a decedat în anul 1949, în Essentuki, Kaukaz, URSS. Specialist în neurologie și terapeutică medicală, R. Koch este considerat unul dintre cei mai importanți teoreticieni ai medicinei secolului XX, a publicat peste 70 de lucrări științifice, dintre care câteva monografii voluminoase de o valoare științifică mondială.

Activitatea științifică dominantă a lui R. Koch a fost studiul istoriei medicinei și a câștigat faima în acest domeniu atât de specialist, cât și de bibliofil¹. A fondat Institutul de Istorie a Medicinei pe lângă Universitatea „Goethe” din Frankfurt pe Main, a fost membru de onoare al Comitetului Internațional de Științe Reale din Paris, al Societății Regale din Domeniul Științelor Naturale din București, membru al Academiei Științelor Umane din Austria, membru corespondent al Comitetului Internațional de Istorie a Științelor Naturale din Paris.

Odată cu instaurarea regimului nazist în Germania, R. Koch a fost supus constrângerilor, iar o parte din valoroasa sa bibliotecă a fost confiscată. În 1936 a cerut azil politic în U.R.S.S., iar în 1937 s-a refugiat, împreună cu familia, în or. Kislovodsk, aducând cu sine utilaj medical performant și biblioteca personală. R. Koch a activat în clinicile balneoterapeutice din Piatigorsk și Essentuki, bucurându-se de o înaltă apreciere. În 1942, colecția a fost transmisă Bibliotecii Institutului de Medicină nr. 2 din Leningrad (evacuat în timpul blocadei în Kislovodsk)².

În 1945, conform Hotărârii Guvernului U.R.S.S., o parte a Institutului de Medicină nr. 2 a revenit la Leningrad, iar altă parte a fost transferată în Chișinău. În baza acestei instituții a fost înființat Institutul de Medicină din Chișinău, astăzi Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”. Odată cu alte bunuri materiale, a fost transmisă și o parte a Bibliotecii Institutului de Medicină nr. 2 din Leningrad, inclusiv Colecția R. Koch.

Colecția R. Koch include 2638 exemplare de publicații în diferite limbi (germană cu caractere gotice, latină, franceză, greacă etc.), majoritatea fiind cu conținut medical, dar sunt cărți și din alte domenii: filozofie, biologie, istorie, religie, literatură universală etc. Peste 300 de publicații din colecție sunt editate în secolele XVI-XVIII. Aceste valori bibliofile se impun printr-o prezentare grafică deosebită: coperta, în majoritatea cazurilor, este executată în piele

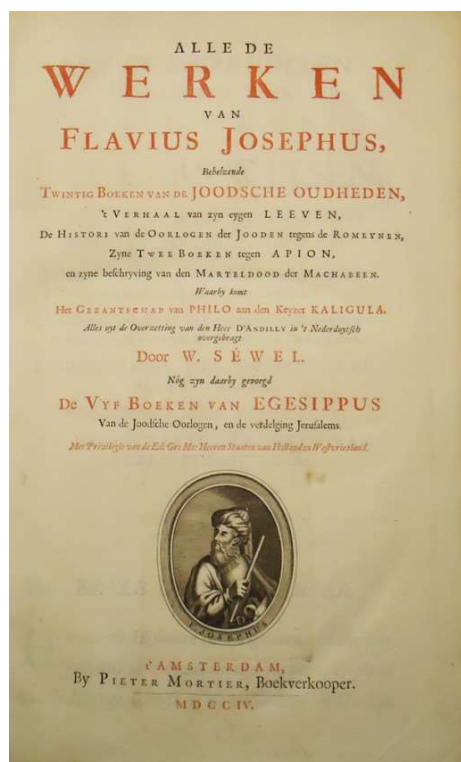
*Biblioteca Științifică Medicală USMF „Nicolae Testemițanu”, Chișinău, liubovi_karnaeva@usmf.md

**Biblioteca Științifică Medicală USMF „Nicolae Testemițanu”, Chișinău;

¹ Cecilija Snegovskaja, *Zagadka odnoj kollekcii*, în „Stavropol'skaja pravda”, nr. 142, 1987.

² Nina Selivanova, *Rihard Koh na Kavkazskijh mineral'nyh vodah*, 2007, Severokavkazskoe izdatel'stvo MIL, Kislovodsk, p. 9-10.

sau pergament, cotorul are imprimări, cărțile conțin numeroase gravuri, sunt bogat ilustrate. De exemplu, remarcabila operă a principalului cronicar evreu din Antichitate, Josephus Flavius, *Antichități iudaice*, este împodobită cu gravuri în relief.

Flavius, Josephus (37 – cca. 100). *Alle de Werken van Flavius Josephus. Behelzende Twintigh Boeken van den Joodsche Oudheden.* – Amsterdam: Pieter Mortier, 1704. – 915 p.

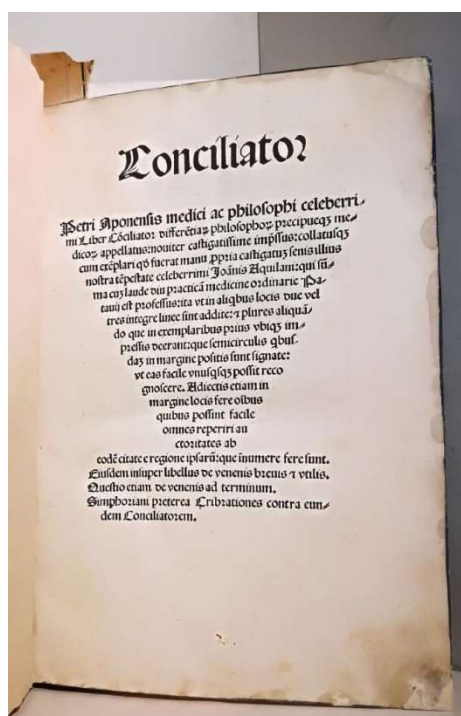
Publicațiile vechi conțin o multitudine de însemnări marginale scrise în latină, germană, franceză, engleză etc., care servesc drept mărturii de studiu sârguincios ale multor generații de oameni de știință.

Însemnările pe cărțile vechi reprezintă un tip particular de notații cu un loc bine definit în familia paratextului. Aceste însemnări reprezintă o sursă valoroasă pentru cercetători.

Cărțile din Colecția R. Koch dețin ex-librisuri imprimate pe partea interioară a copertei, unele publicații păstrează ștampila și semnătura personală a proprietarului R. Koch.

Ex-libris „Dr Koch”

Un interes deosebit prezintă publicațiile din secolul al XVI-lea:

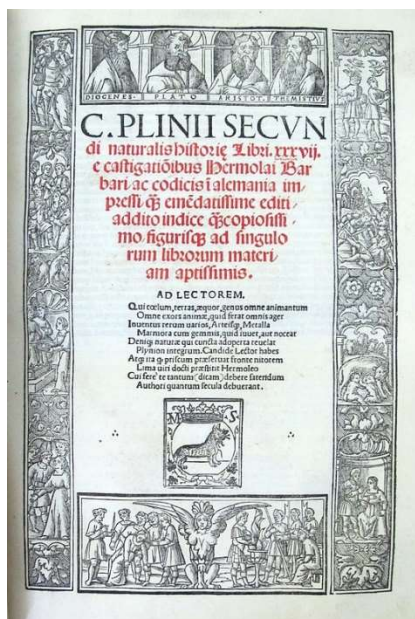
Aponensis, Pietro. *Conciliator.* – Venetiis: Héritiers d'O. Scotti, 1521. – 339 p.

Conciliator este lucrarea de bază a lui Pietro Aponensis (1257-1316) – filosof, astrolog italian, profesor de medicină la Padova.

Autorul a promovat utilizarea astrologiei, pentru a spori eficacitatea tratamentului medical, și a oferit explicații ale unor miracole din Biblie, de exemplu învierea morților. Metoda sa a constatat în sistematizarea tuturor cunoștințelor existente într-un anumit domeniu, astfel încât aceste cunoștințe să poată fi aplicate în noi cercetări. El considera că un doctor bun ar trebui să fie filosof, alchimist și astrolog, pentru a înțelege toate aspectele tratamentului medical și a conștientiza că omul este un element într-un univers organic, armonizat.

Lucrarea începe cu un index bibliografic urmat de o introducere. Textul este în limba latină, scris gotic, în două coloane; inițialele fiind ornate cu elemente vegetale. Cartea conține diagrame, figuri; pe spațiile albe ale paginilor se întâlnesc note de cititor, scrise manual cu cerneală maro. Materialul utilizat la realizarea copertei este mai vechi decât blocul cărții, din pergament fin, scump, imprimat cu litere aurite. Porțiunile pergamentului constituie un fragment dintr-un manuscris muzical. Cotorul cu relief, executat în pergament.

Cartea deține ex-libris „Dr Koch”. Pe pagina de titlu este aplicat încă un ex-libris șampilă cu inițialele „D. L.”. La sfârșitul cărții este imprimată emblema editorială „OSM” (*Sumptibus & arte heredum Octaviani Scoti Sociorumque*).

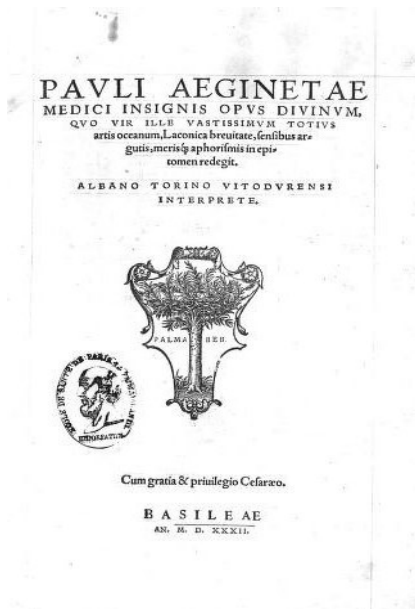
C. Plinii Secundi Naturalis historie Libri XXXVII... – Venetiis: per Melchiorre Sessam & Petru Serenae Socios, 1525. – 28 p.; 438 p.

Gaius Plinius Secundus (23 e.n.-79 e.n.) a fost o importantă personalitate a Imperiului Roman, scriitor, istoric, avocat, naturalist. Dintre numeroasele lucrări ale lui Plinius, doar enciclopedia *Istoria naturală* s-a păstrat. Lucrarea, de o valoare neprețuită, structurată în 37 părți, rezumă cunoștințele din acea vreme privind astronomia, geografia, istoria, zoologia, botanica, agricultura, medicina, mineralogia. Autorul a analizat cca. 2000 de opere a peste 400 de autori. Capitolele XXIII-XXVII sunt dedicate cunoștințelor medicale. Medicamentele de origine animală sunt descrise în capitolele XXVIII-XXXII. Timp de mai multe secole, această lucrare a fost una dintre principalele opere din domeniul științelor naturii.³

Cartea deține ex-libris „Dr Koch”. Pagina de titlu este bogat ilustrată cu figuri antropomorfe și zoomorfe. Studiul este editat în limba latină, literele inițiale cu elemente fitomorfe. Reieșind din numărul mare de note marginale de pe fiecare pagină, constatăm că s-a lucrat mult cu această carte. La sfârșit este imprimată emblema editorială „M. S.” (*Melchiorre Sessa*). Cotorul și colțurile copertei sunt executate în pergament.

Pauli Aeginetae medici insignis opus divinum ...

– Basileae: Per Andr. Cratandrum et Io. Bebelium, 1532. –24 p.; 514 p.

Pavel din Eghina (cca. 626-690) a fost medic, chirurg bizantin, cunoscut datorită celebrei sale enciclopedii medicale în 7 cărți. În volumul *Despre medicină*, autorul s-a inspirat mult din scrierile lui Galen și Oribasius. Enciclopedia conține informații importante despre: profilaxia maladiilor, febră, boli interne și externe, igienă și nutriție, date despre diferite boli, răni și înțepături de vietăți otrăvitoare și antidoturi, despre intervenții chirurgicale de atunci și despre medicamente. A 7-a carte este consacrată farmaceuticii și farmacologiei, în care sunt descrise, cu mare exactitate, 90 de minerale și metale, aproximativ 600 de remedii medicamentoase pe bază de plante și aproximativ 170 de produse farmaceutice de origine animală.⁴

Această lucrare a fost descoperită la Milano și publicată, pentru prima dată, în 1478, la Florența. A fost, la vremea ei, prima enciclopedie medicală, utilizată pe larg, inclusiv în medicina arabă.

Cartea deține ex-libris „Dr Koch”. Pe pagina de titlu este imprimată emblema editorială „Palma Beb.” (*Cratandrum et Io. Bebelium*). Textul, în limba latină, este însoțit de numeroase note marginale. Pe blocul cărții este întipărit numele autorului *Paulus Aegineta*.

³ Cecilija Snegovskaja, *Zagadka odnoj kollekcii*, în „Stavropol'skaja pravda”, nr. 142, 1987.

⁴ http://hrono.ru/biograf/bio_p/pavelegin.php

Copeta este din pergament albastru, culoarea literelor inițial fusese roșie, pielea puțin roasă. Textul de pe copertă, în limba latină, cu caractere gotice, constituie un fragment manuscris, în unele locuri fiind șters, indescifrabil. Coperta mai conține ornamente decorative aurite, cu motive florale. Cotorul lat, reliefat, cu ornamente imprimate, înfățișând diferite chipuri omenești, purtând coifuri sau lauri. Studiul conține index bibliografic alfabetic pe materii.

În Colecția R. Koch sunt două ediții ale operei *De occulta philosophia* de Heinrich Cornelius Agrippa, editate la Leiden și Köln, care diferă atât după format, cât și după materialele folosite la legătură.

Henrici Cornelii Agrippae ab Nettesheym ... Opera. – Lugduni: Per Beringos fratres, [s.a.]. - 779 p.

Opera *Filosofia ocultă* este tratatul de bază al lui Heinrich Cornelius Agrippa (1486-1535), naturalist, astrolog, alchimist, filosof și autor german de scrieri oculte. Conținutul lucrării este pătruns de animismul specific filozofiei naturii, pe care autorul o concepea ca pe un organism viu. Lucrarea tratează subiecte despre religie; Dumnezeu, numele și atributele Lui; demoni și îngeri, inteligență și genii, jertfe, om și slăbiciunile lui, urmărind lucrările tuturor teologilor, filosofilor și cabaliștilor.

Textul a circulat timp îndelungat sub formă de manuscris.

Cartea este compusă din 3 părți: Cartea I - magia naturală; Cartea II - magia cerească ; Cartea III – magia ceremonial. Sunt descrise ceremonii și elemente de magie, conține figuri, diagrame, pentagrame, elemente cabalistice etc.

Cartea deține: ex-libris „Dr Koch”; ex-libris ștampilă „Wladislaw Hrabia Bielinski”; ex-libris sigiliu bogat, imprimat cu ceară roșie. Coperta originală din pergament cu legători. Textul este în limba latină, însoțit de note marginale.

Henrici Cornelii Agrippae ... De occulta philosophia libri tres. – Köln, 1533. – 362 p.

Filosofia ocultă a fost editată în 1533. Textul este în limba latină, însoțit de numeroase note marginale. Pagina de titlu conține imaginea autorului și citatul: *Nihil est opertum quod non reueletur, occultum quod non sciatur*, care în traducere înseamnă: Nu există nimic misterios care să nu fie dezvăluit și nu este nimic invizibil care să nu devină evident.

Cartea deține ex-librisuri ștampilă „Dr Koch” și autograf cu dedicație în limba germană cu numele autorului. Coperta este executată în lemn, cu fragmente de încuietori metalice.

Aetii Amideni medici clarissimi libri sexdecim ... - Venetiis: in officina Lucae Antonii Iuntae, 1534. – 303 p.

Șaisprezece cărți celebre medicale este opera principală a lui Aetius Amidenus (502 – 572), primul medic remarcabil bizantin creștin. Ghidul de medicină *Tetrabiblos*, compus din 16 volume, este o compilare a operelor lui Oribasius, Galen, Soran și ale altor autori.

Conține rețete din medicina egipteană și etiopiană, cuprinzând aproape toată medicina practică din regiunea mediteraneană a acelei perioade, fiind o combinație dintre știința medicală și mistica creștină, superstiții, magie și descântece.

Cartea deține ex-libris „Dr Koch”. Pagina de titlu conține emblemă editorială cu inițialele „L. A.” (*Luceantonij Iuntae*). Textul este în limba latină, însoțit de note marginale. Se presupune că lucrarea a fost copertată mai târziu (modul de legare a cărților corespunde secolului XIX). Cotorul și colțurile copertei sunt executate din piele. Pe blocul cărții sunt imprimate inițialele autorului.

Claudii Galeni Pergameni, de usu partium corporis humani libri XVII... - Parisiis: In officina Christiani Wecheli, sub scuto Basiliensi in vico Iacobaeo, 1538. – 24 p., 471 p.

Despre predestinația părților corpului uman este lucrarea de bază anatomico-fiziologică a lui Claudius Galenus (cca 129-200), unul dintre fondatorii anatomiei și farmacologiei. Lucrarea a avut un impact semnificativ pe parcursul unui mileniu asupra medicinei ebraice, creștine și musulmane.

Opera cuprinde 17 capitole și oferă o descriere completă și sistematică a corpului uman, elucidează diagnosticarea și prognozarea maladiilor.⁵

Cartea deține ex-libris „Dr Koch” și ex-libris manuscris *Boccaccio Domenico*. Textul este în limba latină, însoțit de note marginale. Cartea începe cu un *Index* bibliografic pe materii. Pe pagina de titlu este imprimată marca tipografică. Cotorul este executat din piele cu imprimări aurite, conținând elemente vegetale.

În Colecția R. Koch se regăsesc, de asemenea, ediții bibliofile deosebit de valoroase datând din sec. XVI-XVII, care constituie o compilare prețioasă de informații din istoria medicinei. În acest context, enumerăm selectiv unele dintre cele mai rare opere ale personalităților marcante în medicină: *Hippocrates Coi Medicorum Omnium longe principis...* – Lugduni, 1555; *Avicennae Principis, et Philosophi Sapientissimi libri...* t. 1-2. – Venetiis, 1564; *Joannis Fernelii Ambiani universa medicina...* – Lutetiae Parisiorum, 1567; *Medici Libelli des hocherfarnesten Herrn Theophrasti Paracelsi beyder Artzeney Doctoris...* – Köln, 1567; *Hieronimi Fabricii ab Aquapendente, anatomices et chirurgiae...* – Francofurti, 1624; *Joannis Veslingii Syntagma anatomicum...* – Patavii, 1647; *Caelii Aureliani, ... de morbis acutis et chronicis. Libri VIII.* – Amstelaedami, 1709 etc.

După medicină, compartimentul cel mai vast este filosofia. Menționăm prezența operelor în mai multe volume ale personalităților marcante: Aristotel, Platon, Kant, Schopenhauer, Nietzsche, Montaigne etc.

⁵ <https://www.livelib.ru/book/1000511276/about-o-naznachenii-chastej-chelovecheskogo-tela-klavdij-galen>

Prezența în colecție a publicațiilor în peste 10 limbi confirmă faptul că deținătorul colecției cunoștea mai multe limbi vechi, europene și orientale: germana, franceza, greaca, latina, ebraica etc.

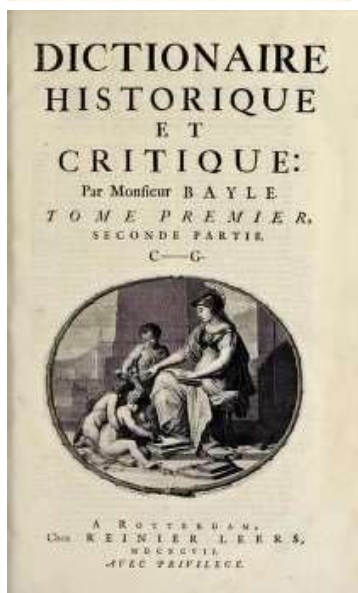
Un bogat fond de referință include enciclopedii generale și specializate, dicționare enciclopedice, dicționare poliglote în limbile germană, latină, greacă, franceză, rusă etc., dintre care cele mai valoroase sunt:

Scapula, Johann. *Lexicon graeco-latinum novum*. – Lugdunensem: Apud Ant. Candidum, 1607. – 1550 p.

Johann Scapula (1540-1600) a fost unul dintre numeroșii autori de dicționare greco-latine din Epoca Renașterii. Această ediție conține peste 60000 de înregistrări lexicografice.

Cartea deține ex-libris „Dr Koch”. Pagina de titlu este bogat ilustrată, cu ex-libris manuscris cu inițialele: „A.M.” și „A.D.” Coperta este realizată din pergament cu ornamente în relief.

Bayle, Pierre. *Dictionnaire historique et critique*. T. 1-2. – Rotterdam: Chez Reinier Leers, 1697.

Dicționarul istoric și critic al lui Pierre Bayle (1647-1706), – filozof și scriitor francez –, este o ediție în 2 volume, în limba franceză. Sunt expuse comentarii, argumente și discuții, reflecții filozofice. În acest dicționar este descrisă istoria de la începuturi și sunt evocate toate personajele biblice.

Dicționarul poartă un caracter enciclopedic, conține date istorice despre evenimente sociale, războaie. Cartea deține ex-libris „Dr Koch”. Pagina de titlu conține gravură și ex-libris ștampilă „F. S. Dr.”, cu caractere gotice. Ediție masivă, în folio. Coperta și cotorul sunt îmbrăcate în piele.

Castelli, Bartolomeo. *Lexicon medicum graeco-latinum*. – Lipsiae: apud Thomam Fritsch, 1713. – 788 p.

Bartolomeo Castelli (1551-1697) – savant italian, doctor în teologie, filosofie și medicină – este autorul *Dicționarului greco-latin medical*, ce reprezintă un glosar explicativ al termenilor medicali. Alcătuit din două părți: dicționarul de bază conține termeni în ordine alfabetică, cu explicații sau o caracteristică restrânsă, ceea ce-i oferă dicționarului caracterul de minieniciclopedie, și indicele, ce conține enumerarea termenilor medicali în 6 limbi: arabă, ebraică, greacă, franceză, italiană, germană. Cartea deține ex-libris „Dr Koch”. Pe pagina de titlu este imprimată marca tipografică. Legătura este executată în pergament.